

POLICY NOTE 1/2018

JAK MŁODZIEŻ WYBIERA STUDIA?

Wybór kierunku studiów jest jedną z ważniejszych decyzji w życiu każdego maturzysty - warunkuje bowiem możliwości dalszej drogi życiowej i kariery zawodowej. W skali kraju te wybory kształtują przyszłe zasoby kapitału ludzkiego i potencjał rozwojowy całej gospodarki.

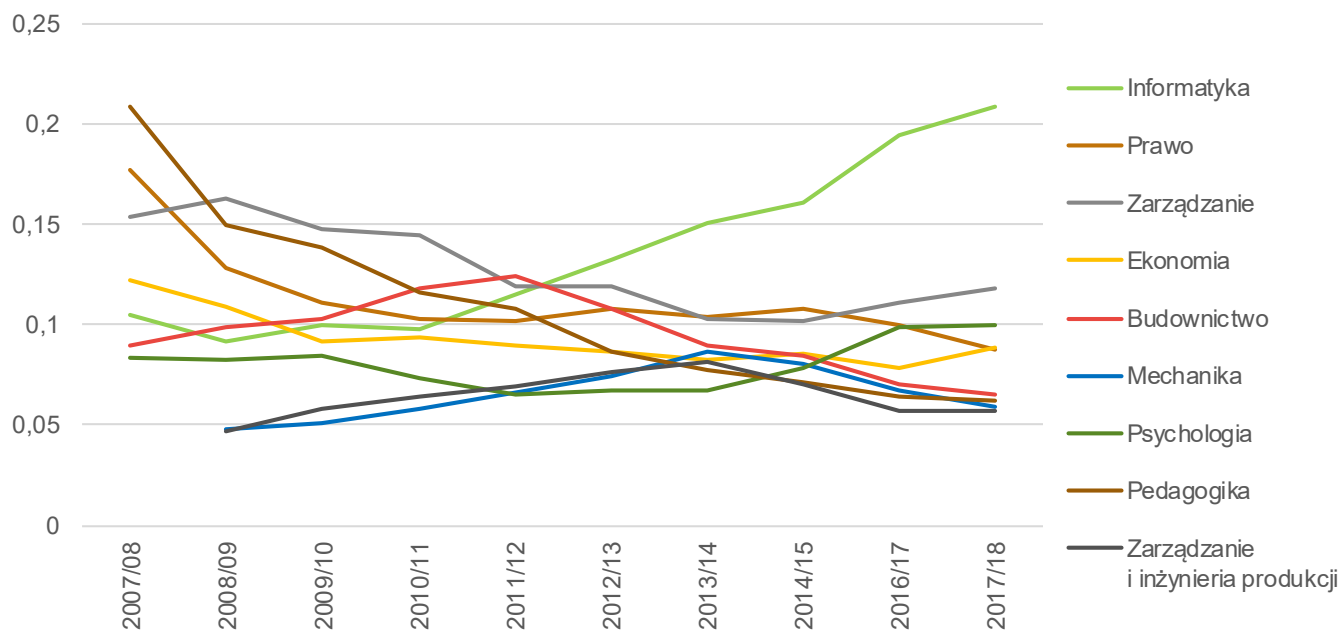
JAKIE KIERUNKI WYBIERAJĄ MATURZYŚCI?

Umasowienie kształcenia wyższego w latach 1995-2009 związane z wprowadzeniem finansowania uczelni, zależnego w dużej mierze od liczby studentów, spowodowało, że rozwijano kierunki, na których koszty kształcenia były niskie. W mniejszym stopniu brano pod uwagę dostosowanie ofert uczelni do potrzeb rynku pracy. Do dziś te mechanizmy nie są dopracowane. Wprawdzie **ukończenie studiów nadal wiąże się z wyższym prawdopodobieństwem zatrudnienia i perspektywą lepszych zarobków (w porównaniu do osób legitymujących się wykształceniem średnim lub zasadniczym zawodowym), ale równocześnie występują coraz większe dysproporcje w zarobkach między absolwentami różnych kierunków studiów** (Gajderowicz, Grotkowska i Wincenciak 2012).

Zmiany demograficzne, jakie nastąpiły w ostatnich latach, spowodowały spadek liczby absolwentów szkół średnich, co zmusiło uczelnie do przemyślenia swoich ofert. W latach 2005-2016 liczba studentów w Polsce zmniejszyła się o niemal pół miliona. (z 1 953 832 do 1 348 822, GUS 2016). Spadek liczby kandydatów na studia spowodował osłabienie zainteresowania kierunkami promowanymi głównie przez szkoły prywatne (ze względu na niskie koszty kształcenia), takimi jak: politologia, pedagogika czy zarządzanie. Prawdopodobnie było to efektem wzrostu świadomości wątpliwej jakości kształcenia w niektórych szkołach wyższych.

Wykres 1 pokazuje rozkład popularności kierunków studiów wśród najczęściej wybieranych przez absolwentów szkół średnich. Widoczny jest względny wzrost znaczenia kierunków związanych z zawodami pożądanymi na rynku pracy oraz spadek zainteresowania niektórymi kierunkami społecznymi. **Największy wzrost popularności zanotowały: informatyka, mechanika i zarządzanie i inżynieria produkcji. Kandydaci odwrócili się natomiast od: pedagogiki, zarządzania, prawa i ekonomii.** Na zmianę preferencji z pewnością wpłynęły informacje z rynku pracy, a także prawdopodobnie przywrócenie obowiązkowej matury z matematyki, uruchomienie programów wsparcia kształcenia na kierunkach ścisłych (np. Program Kierunków Zamawianych, Wincenciak, Grotkowska i Gajderowicz 2017) oraz kampanie informacyjne skierowane do kandydatów (np. kampania „Dziewczyzny na politechniki”).

Wykres 1. Struktura zgłoszeń kandydatów w danym roku akademickim w dziewięciu najpopularniejszych wśród kandydatów kierunkach studiów

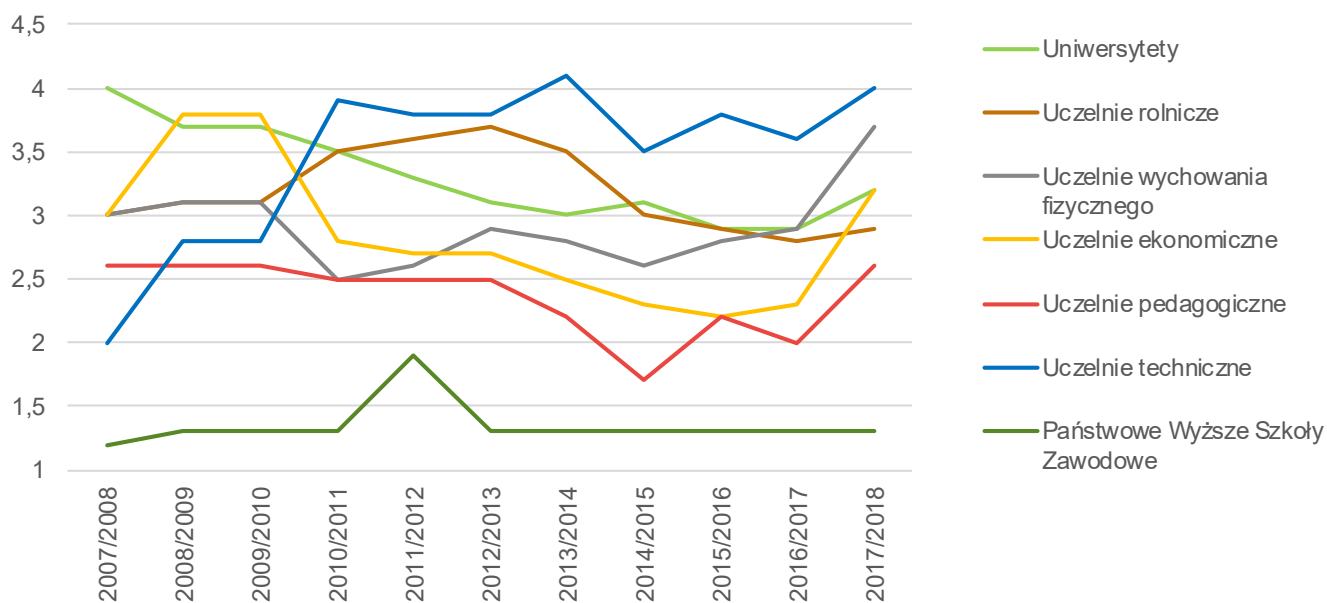

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji o popularności kierunków studiów w uczelniach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Dodatkowe informacje o aspiracjach i preferencjach kandydatów można wyciągnąć z porównania liczby kandydatów na jedno miejsce w różnych typach uczelni (wykres 2.). Trzeba brać pod uwagę, że przepisy umożliwiają kandydatom ubieganie się o przyjęcie nawet na kilka kierunków studiów, w kilku uczelniach.

Można zauważyć wzrost zainteresowania uczelniami technicznymi, szczególnie wyraźny, od 2 do 3,9, w okresie 2007 - 2010. Być może jedną z przyczyn tego wzrostu było wprowadzenie w 2010 roku matematyki jako obowiązkowego przedmiotu maturalnego, co zwiększyło liczbę potencjalnych kandydatów na kierunki, na które rekrutowano na podstawie wyniku z matematyki na maturze. Zainteresowanie uczelniami technicznymi utrzymuje się na pierwszym miejscu na poziomie 3,5-4 kandydatów na miejsce. Potwierdza to opisany powyżej wzrost zainteresowania kierunkami, na które jest zapotrzebowanie na rynku pracy.

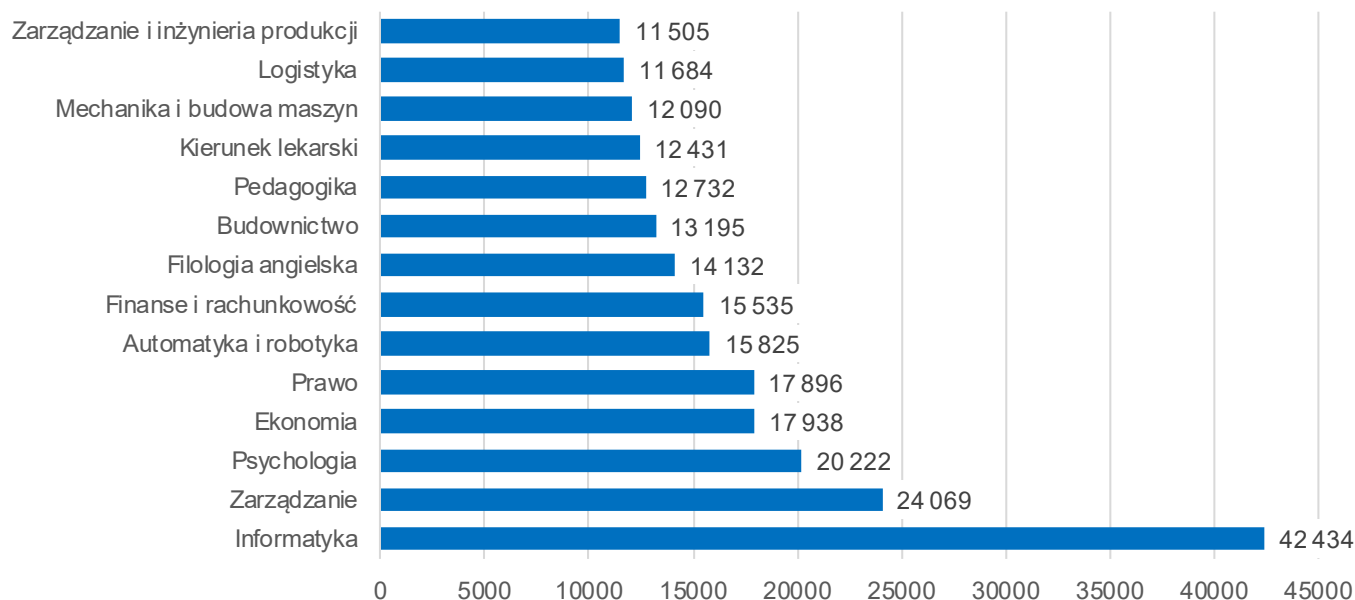
Wykres 2. Popularność uczelni, liczba kandydatów na jedno miejsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Wykres 3 pokazuje bezwzględną liczbę zgłoszeń kandydatów na najpopularniejsze kierunki studiów stacjonarnych w 2017 roku. Widać, że **kierunki społeczne, często postrzegane przez młodzież jako łatwiejsze, są wciąż bardzo popularne, a liczba kandydatów na kierunki inżynierskie jest nadal niewystarczająca względem potrzeb rynku pracy** (Drogosz-Zabłocka i Minkiewicz 2016). Sytuację tę pogłębia duży odsetek studentów, którzy odpadają po pierwszym roku studiów technicznych (Wincenciak, Grotkowska i Gajderowicz 2017).

Wykres 3. Najpopularniejsze kierunki studiów w 2017 roku według ogólnej liczby zgłoszeń kandydatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji o popularności kierunków studiów w uczelniach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

CO WARUNKUJE WYBORY EDUKACYJNE?

Ponieważ **wybory młodzieży mają fundamentalne znaczenie dla rozwoju gospodarki i społeczeństwa** kluczowe staje się pytanie, **na ile państwo może kształtować** te wybory i na nie wpływać. Aby na nie odpowiedzieć, konieczna jest analiza czynników, jakie o tych wyborach przesądzają.

Dogłębna analiza dokonana przez zespół z Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego (Sztanderska i Grotkowska 2015) pokazała, że **wśród najważniejszych uwarunkowań, jakie decydują o wyborze studiów, wyróżnić należy:**

- **zgodność kierunku studiów z zainteresowaniami,**
- **łatwość znalezienia pracy po studiach,**
- **prestż zawodu wykonywanego po danych studiach.**

Z powyższego wynika, że poprzez rozwijanie zainteresowań w toku edukacji szkolnej i informowanie uczniów o sytuacji na rynku pracy można tak kształtować wybór kierunków studiów, aby lepiej odpowiadał potrzebom gospodarki. Trzeba jednak brać pod uwagę, że o ile wysoki prestiż zawodu jest istotnie i pozytywnie związany z preferencjami kandydatów na studia, o tyle wpływ prestiżu naukowego uczelni na wybory jest niejednoznaczny – dla części kandydatów wysoka renoma naukowa odstrasza od wybrania danej uczelni. Badanie wskazuje także na **niewielkie znaczenie opinii rówieśników, pracochłonności poszczególnych studiów i wysokości oczekiwanych dochodów.**

PROBLEM PRZEWIDYWANIA POPYTU NA PRACĘ

Trzeba zauważyć, że **prognozowanie popytu na pracę jest trudne i w Polsce jeszcze słabo rozwinięte.** Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) zleca szereg badań tej problematyki, w tym wojewódzkie „Barometry zawodów”, identyfikujące profesje deficytowe, zrównoważone i nadwyżkowe. Ponadto wiele autorskich opracowań prognostycznych realizują firmy prywatne, głównie agencje zatrudnienia i podmioty pragnące zaistnieć na rynku zatrudnienia. Te badania nie są w pełni wiarygodne. Analizy prowadzone przez MRPiPS bazują na danych rejestrowych urzędów pracy, obejmujących jedynie fragment rynku pracy w Polsce, gdyż większość pracowników (według danych „Bilansu Kapitału Ludzkiego” – BKL) nie korzystało z usług urzędów w poszukiwaniu pracy. Badania ofert w danym kanale pośrednictwa (np. internetowych) odzwierciedlają jedynie bieżące, doraźne zapotrzebowanie rynkowe. Analizy oparte na opiniach ekspertów są zwykle nieco opóźnione względem zachodzących zmian. Niestety, nie są prowadzone badania integrujące wszystkie dostępne dane ilościowe i jakościowe dla możliwie najlepszego prognozowania popytu na pracę w dłuższym okresie (Gajderowicz i Grotkowska 2014). Za dobry krok w tym kierunku należy uznać ogólnopolski system monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (<http://ela.nauka.gov.pl>), który na podstawie danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) dostarcza informacji o ich sytuacji na rynku pracy.

Precyzyjne przewidywanie zawodów przyszłości utrudnia dynamika rozwoju technologicznego. Według danych MacArthur Foundation (Heffernan 2011) 65 proc. dzieci uczących się obecnie w szkołach będzie pracować w zawodach, które jeszcze nawet nie istnieją. Konieczne jest zatem skupienie się na rozwijaniu kluczowych kompetencji, które pozwolą na elastyczne dostosowywanie się do zmieniających się wymagań. Dostrzeżono to w Polsce i Program Kierunków Zamawianych (Wincenciak, Grotkowska i Gajderowicz 2017) został zastąpiony Programem Rozwoju Kompetencji uznanych za najważniejsze dla przyszłego rynku pracy. W szczególności są to: przedsiębiorczość, umiejętności komunikacyjne, interpersonalne, językowe, informatyczne oraz analityczne.

RYNEK PRACY PRZYSZŁOŚCI A KOMPETENCJE UCZNIÓW

Tak jak szkoły wyższe, również oświata powinna skupiać się na kształceniu kompetencji, które będą potrzebne dzisiejszym uczniom do odnalezienia się na rynku pracy przyszłości. Żeby sprostać tym wyzwaniom, potrzebny jest system doradztwa zawodowego, który opierałby się na najlepszych dostępnych prognozach sytuacji na rynku pracy. Równocześnie są pożądane zmiany w podstawach programowych i egzaminach zewnętrznych, które – dzięki zaangażowaniu pracodawców – powinny ściślej powiązać kompetencje absolwentów z potrzebami rynku pracy. Poza umiejętnościami zawodowymi **szkoły powinny zwiększyć nacisk na to, aby wszyscy uczniowie rozwijali kompetencje analityczne, społeczne, językowe, a także aby potrafili planować rozwój swojej kariery i nabyli umiejętności samokształcenia.** Zmiany w kształceniu zawodowym muszą uwzględniać to, że rewolucja technologiczna związana z automatyzacją i wykorzystaniem sztucznej inteligencji znacząco zmieni zapotrzebowanie na różnego typu kompetencje. **Najbardziej zagrożone automatyzacją są zawody, które nie wymagają takich kompetencji, jak: myślenie analityczne, kreatywność, zdolność do rozwiązywania problemów, a także umiejętności społeczne i interpersonalne** (por. Frey i Osborne 2013). Badanie BKL pokazało, że pracodawcy już teraz zgłaszają braki w tych kompetencjach jako największą barierę zatrudnienia, a badania polskich uczniów pokazują, że nie cenią współpracy i preferują pracę indywidualną (por. Górniak 2015; Jakubowski i in. 2017).

LITERATURA:

Drogosz-Zabłocka, E., Minkiewicz, B., 2016, Kierunki kształcenia a rynek pracy-na przykładzie kierunków ekonomicznych oraz technicznych, Nauka i Szkolnictwo Wyższe, nr 1 (21), s. 122-142.

Frey, C. B., Osborne, M. A., 2013, The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerisation? Technological Forecasting and Social Change, No. 114.

Gajderowicz, T., Grotkowska, G., 2014, Metodologia identyfikacji zawodów kluczowych z punktu widzenia lokalnego rynku pracy, Polityka Społeczna, nr 9, s. 18-24.

Gajderowicz, T., Grotkowska, G., Wincenciak, L., 2012, Premia płacowa z wykształcenia wyższego według grup zawodów, Ekonomista, nr 5.

Górniak, J. (red.), Polski rynek pracy – wyzwania i kierunki działań: na podstawie badań Bilans Kapitału Ludzkiego 2010-2015, PARP, Warszawa-Kraków.

GUS, 2016, Szkoły wyższe i ich finanse w 2016 r., Informacje i Opracowania Statystyczne, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.

Heffernan, V., 2011, Education needs a digital-age upgrade, New York Times

Jakubowski, M., Konarzewski, K., Muszyński, M., Smulczyk, M., Walicki, P., 2017, Szkolne talenty Europy u progu zmian. Polscy uczniowie w najnowszych badaniach międzynarodowych. Raport Fundacji Evidence Institute i Związku Nauczycielstwa Polskiego, www.evidenceinstitute.pl/raporty.

Sztanderska, U., Grotkowska, G. (red.), 2015, Społeczne i ekonomiczne uwarunkowania wyborów osób w wieku 19-30 lat dotyczących studiowania, raport IBE.

Wincenciak, L., Grotkowska, G., Gajderowicz, T., 2017, Ocena programu kierunków zamawianych jako narzędzia kształcenia dla rynku pracy, Kultura i Edukacja, nr 3 (117), s. 198-215.

AUTORZY

Tomasz Gajderowicz
Maciej Jakubowski
Jerzy Wiśniewski

KONTAKT

mj@evidenceinstitute.pl
znp@znp.edu.pl

Seria **Policy Notes** to wspólna publikacja Fundacji Naukowej Evidence Institute oraz Związku Nauczycielstwa Polskiego, której celem jest popularyzacja wyników badań dotyczących edukacji i rynku pracy.

Związek Nauczycielstwa Polskiego jest niezależnym i samorządnym związkiem zawodowym pracowników oświaty i wychowania, szkolnictwa wyższego oraz nauki.

WWW.ZNP.EDU.PL

WWW.FACEBOOK.COM/ZNPEDUPL

Fundacja Naukowa Evidence Institute jest organizacją non-profit zajmującą się promowaniem polityki edukacyjnej opartej na badaniach.

WWW.EVIDENCEINSTITUTE.PL

WWW.FACEBOOK.COM/EVIDENCEINSTITUTEPL